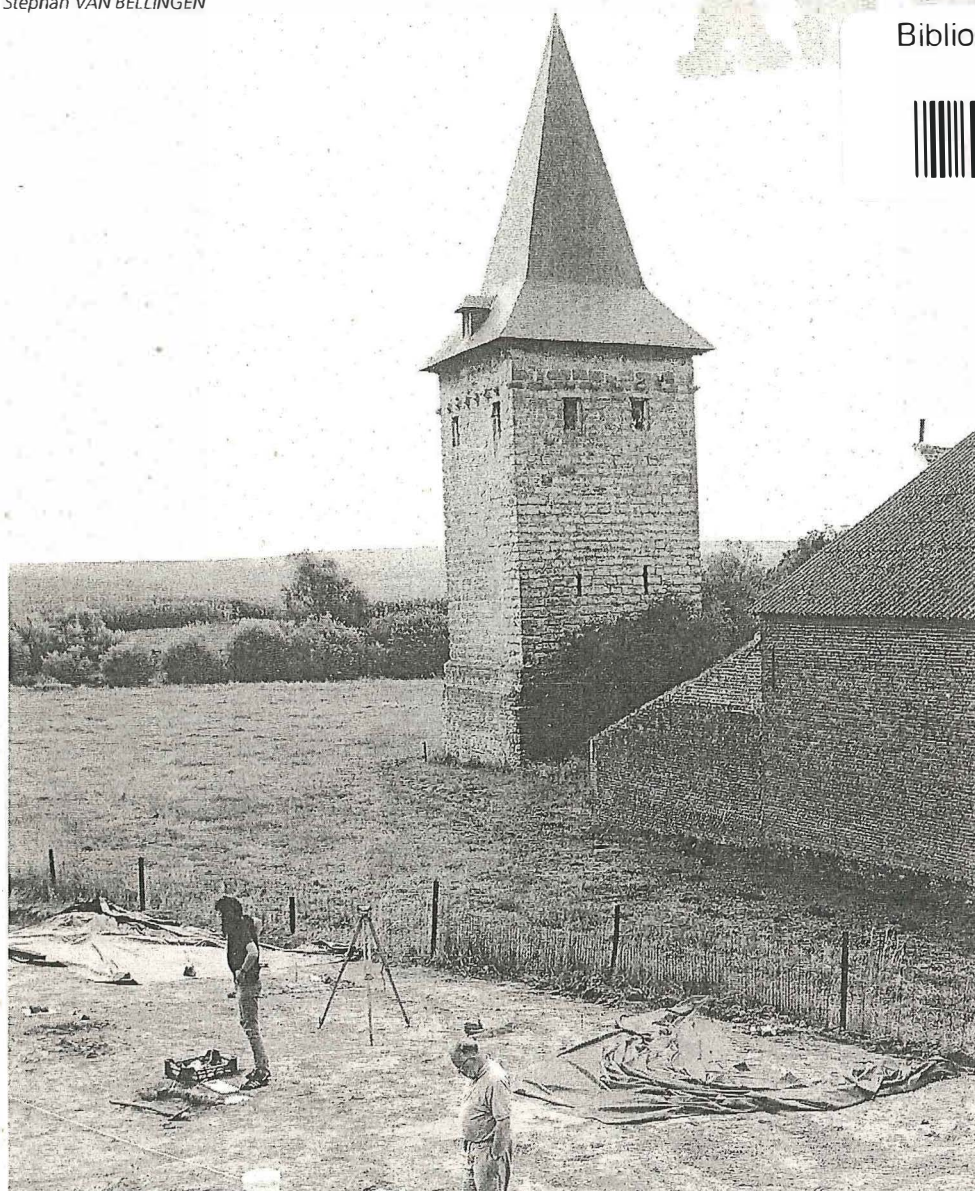

De site van de verdwenen Sint-Gorikskerk te Kobbegem

Stephan VAN BELLINGEN

Bibliotheek van OE

47876

Tijdens de periode van 16 juli 2003 tot 31 augustus 2005 voerde het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (V.I.O.E.), met uiterst beperkte middelen, drie opgravingcampagnes uit op de site van de verdwenen Sint-Gorikskerk te Kobbegem. De locatie bevindt zich in de onmiddellijke nabijheid van het 'Torenhof'. De eerste vermelding van de bidplaats, die ons via de archivalia bekend is, klimt op tot 1129. Toch laten de onderzoeksresultaten vermoeden dat de site al tijdens de Gallo-Romeinse periode werd opgezocht. Enkele scherfjes zeepwaar en een randfragment van een terragrabeker tonen dit aan. Duidelijke structuren werden echter niet ontdekt. Dit geldt ook voor de Merovingische periode. Uit deze periode werd een scherf met radstempelsversiering aangetroffen.

De oudste bouwsporen die werden aangesneden bestaan uit een reeks paalkuilen. De palen die in deze kuilen werden aangebracht hebben een diameter van ca. 0,40 m en staan op ca. 2,80 m van elkaar. Over de oppervlakte van dit eerste gebouwtje tasten we volledig in het duister omwille van het feit dat de meeste sporen door latere graafwerken werden vernield en

een gedeelte van deze structuur zich vermoedelijk onder een aanpalende tuin bevindt. In een van de paalkuilen en in enkele andere putjes werden aardewerkscherven aangetroffen die in de 9de eeuw kunnen gedateerd worden en vergelijkbaar zijn met vondsten uit o.a. de abdij van Affligem, de Sint-Pauluskerk te Galmaarden en de site Molenborre te Halle. Het gaat in hoofdzaak om fragmenten van kogelpotten. Wanneer dit eerste houten gebouw verdween kon niet met zekerheid achterhaald worden, maar waarschijnlijk gebeurde dit door brand zoals kan blijken uit de tot houtskool herleide palen.

De eerste houtconstructie werd op dezelfde plaats door een nieuw gebouw, eveneens opgetrokken in hout vervangen. De palen van het nieuwe gebouw waren van een iets zwaarder kaliber (ca. 0,50 m) en waren op ca. 3,00 m van elkaar ingeplant. Over de oppervlakte die deze constructie besloeg bestaat geen zekerheid, toch menen we er te mogen van uitgaan dat het om een gebouw van minimaal 11 bij 4 m gaat. Dateringselementen zijn niet voor handen. De aanwezigheid van enkele graven, die door latere funderin

helpt van het eerste millennium v.C. Eind september is het archeologisch onderzoek, dat meer duidelijkheid moet brengen over deze vroegste occupatiefasen, nog volop aan de gang.

Prospectie met de metaaldetector bracht talrijke metalen voorwerpen aan het licht waaronder enkele kogels, bronzen ringetjes, lepels, kleine medaillons, knopen, fabriekslodjes,... Het meest talrijk waren de munten. In totaal kwamen er 75 munten aan het licht met een datering tussen de 16e en de 21e eeuw.

Besluit

Het archeologisch onderzoek te Landen-Betsveld, bracht tot nog toe al heel wat interessante vaststellingen aan het licht. Wellicht bevond er zich in de late-bronstijd/ vroege ijzertijd een nederzetting op deze percelen. Op dit ogenblik is het onderzoek nog volop aan de gang. De komende weken zal vooral getracht worden een beter inzicht te krijgen in de oudste occupatiefasen op deze percelen.

Archeologisch proefonderzoek naar het Oratorianenklooster te Scherpenheuvel 2004-2006.

Bas BOGAERTS

Inleiding

Binnen de uitwerking en verdere uitbouw van het ruimtelijk structuurplan werd de gemeente Scherpenheuvel geconfronteerd met de zogenaamde 'achterzone' achter de Basiliek. Deze zone wordt aangeduid als zijnde de percelen van het voormalige Oratorianenklooster. Dit behelst zowel het kloosterpand zelf, de kloostertuin alsook de achterliggende vijver. De Kerkfabriek en de stad Scherpenheuvel bereiken een akkoord voor de uitvoering van dit archeologisch proefonderzoek. Een archeoloog en twee stedelijke arbeiders voerden dit uit en werden gecontracteerd door het Stadsbestuur Scherpenheuvel.

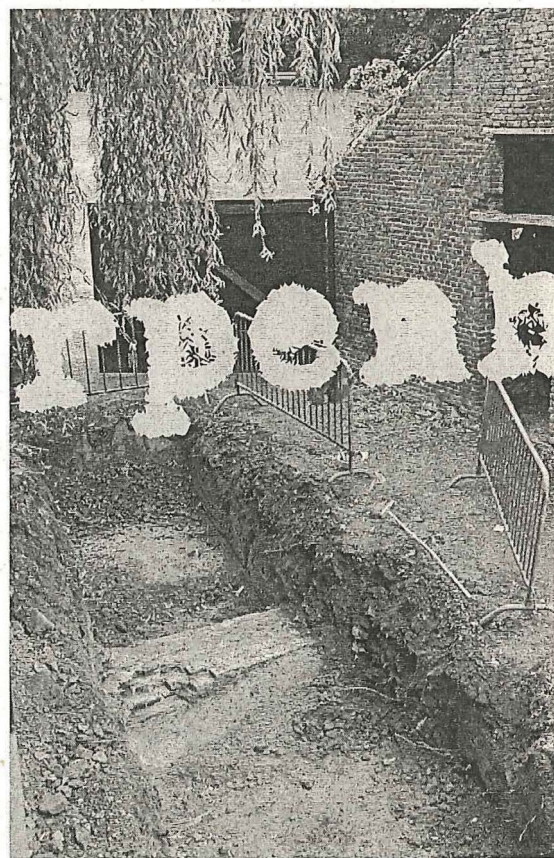
Korte probleemstelling

De grote vraag die inhoudelijk aanleiding gaf tot dit eerste archeologisch proefonderzoek was: stond het klooster al dan niet op deze locatie? En was de tuin die op de iconografie afgebeeld was effectief aanwezig? Deze en natuurlijk de bijkomende archeologische vragen vormden de basis voor dit onderzoek.

Bijkomende vragen polsen naar de toestand van de bewaarde resten en de mogelijkheid om deze, na eventueel een volledig archeologisch onderzoek, te integreren in de ruimte en zo de volledige achterzone een extra dimensie en bestemming te geven.

Archeologisch proefonderzoek 2004

Het eigenlijke onderzoek werd opgesplitst in drie grote luiken en zal in de toekomst ook zo verder behandeld worden. Alledrie hebben ze een eigen benade-

Proefsleuf op de buitenmuur

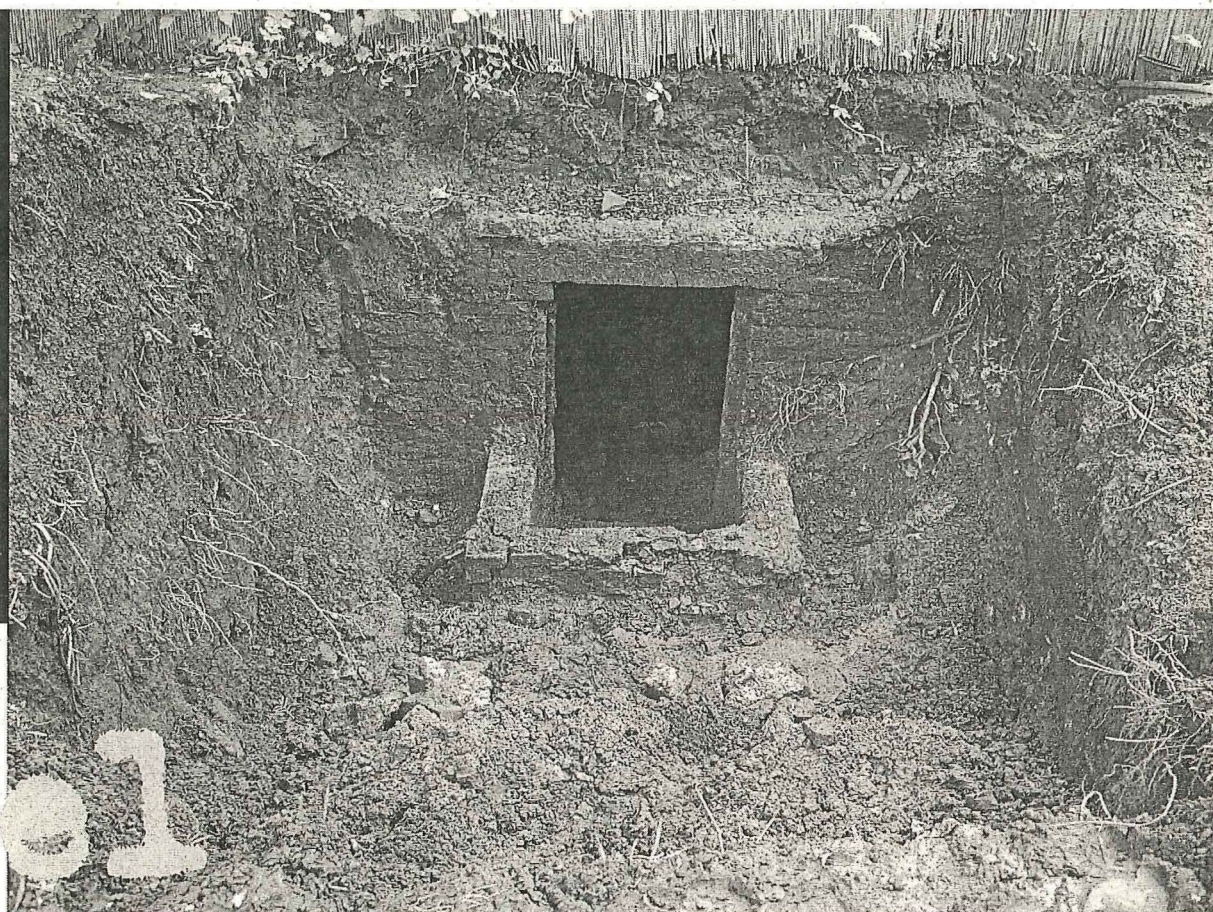
ringswijze en aanpak. Zowel wat het archeologische betreft als naar een latere verwerking.

1. Het Klooster

Het archeologisch onderzoek naar het voormalige oratorianenklooster situeert zich in de huidige tuinen van de 'boerderij'. Deze boerderij is de voormalige voorbouw van het oratorianenklooster (zie hiervoor de uitgebreide studie uitgevoerd door de K.U.L. o.l.v. Prof. B. Van der Wee). De vraag naar de drie verdwenen vleugels van dit klooster vormt de basis voor dit onderzoek. Hiervoor werden twee proefputten gegraven; één voor de achtervleugel en één voor de zijvleugel.

a) beschrijving proefsleuven

De eerste grote proefput werd gegraven naast de zogenaamde 'bakkersoven' en ongeveer in lijn met de

Ingang van de kelderstructuur.

centrale poortdoorgang. Er wordt gewerkt in een put van 7 x 3 x 2 m die mechanisch uitgegraven werd. Het bovenste pakket dat bestond uit vervuilde grond, stortafval en bouwpuin, bedekte de ganse oppervlakte. Deze vervuilde grond werd aangetroffen vanaf de oppervlakte tot lokaal op 3 m diepte. Duidelijk werd hier dat het volledige terrein genivelleerd was geweest met dit aangevoerd afval. Dit is gebeurd in de laatste dertig jaar.

Op een diepte van 80 cm kwamen de eerste muurfragmenten aan het licht. Al snel werd duidelijk dat het hier om origineel 17de eeuws metselwerk ging. Het aangesneden muurwerk werd manueel opgekuist en verder met spade en truweel uitgegraven. Er werd vermeden de mortelaantasting en aanplak op de muren te verwijderen. Dit om later onderzoek mogelijk te maken.

De tweede proefput werd gegraven bij de zij-ingang van het domein, kort achter de 19de eeuwse aanbouw. Ook hier was de bovenste laag volledig bedekt met een vervuild ophogingspakket. Het aangesneden muurwerk bestond hier slechts uit een enkele muur en werd aangetroffen op een diepte van 70 cm. Hier werd dezelfde werkwijze toegepast als in de eerste put. Er werd niet dieper gegraven dan de 19de-20ste eeuwse ophogingslagen.

b) Metselwerk

In de eerste put bestond het metselwerk uit klassiek metselwerk in kruisverband. De baksteenformaten zijn zeer groot en variëren van 25 x 6 x 10 cm tot 30 x 6 x 10 cm. Er lijkt hierbij geen steen herbruikt te zijn. De aangewende mortel bevat een sterk zand-kalkmengsel en is geelbruin van kleur.

De tweede put vertoonde gelijkaardig metselwerk. Het verband kon gezien de diepte niet achterhaald worden. Verder onderzoek zal dit uitwijzen.

c) Structuren

Binnen de beperkte zone van de proefputten konden toch enige structuren herkend worden.

In de eerste proefput werd een duidelijk wand van een kelder aangetroffen, opgetrokken in kruisverband en opgevoegd met de gelige kalkmortel. Een mondelinge bron vertelde aansluitend dat deze kelder tot een aantal jaren terug nog open lag. Dit bevestigt de stelling als zijnde kelder muur.

Aansluitend bij deze kelder werd een vermoedelijke water of beerput aangesneden.

De put werd niet geëegd maar verdient bij een later onderzoek zeker de nodige aandacht. De putstructuur was overkoepeld met een halfboog waarvan het grootste deel waarschijnlijk bij de 18de eeuwse sloop reeds vernietigd werd. De diepte van de (water)put kon niet vastgesteld worden. Deze structuren maakten ons duidelijk dat we effectief in de achterbouw van het kloosterpand terecht gekomen waren en bevestigen ons het iconografisch materiaal. Verder onderzoek is zeker nodig om deze structuren in hun ruimer verband en kader te plaatsen. Het aangetroffen puin bij de uitgraving lijkt allemaal afkomstig te zijn van dezelfde structuren. De ruimtes zijn duidelijk opgevuld met het afgebroken materiaal. Gezien het kloostergebouw op een topografisch reliëf lag, is veel puin terecht gekomen achter en naast de de funderingen. Dit verklaart de glooiende aard van het terrein.

In de tweede proefput werd slechts één dwarsmuur aangesneden.

Waterputstructuur

In deze zone zou zich de zijvleugel moeten bevinden. Dit wordt echter door een aantal iconografisch bronnen tegengesproken. De aanwezigheid van slechts één muur die parallel loopt met de zijkant van het domein doet het vermoeden rijzen dat het hier gaat om een omheiningsmuur. Bijgevolg wordt hier de aanwezigheid van de voornoemde zijvleugel in vraag gesteld. De andere zijvleugel kon binnen het tijdsbestek niet meer gesondeerd worden. Dit wordt in een volgend proefonderzoek belicht.

2. De tuin

Het onderzoek in de voormalige tuinzone was eigenlijk vrij beperkt. Er werden vier geschrante proefsleuven gegraven van telkens 5 m x 1.20 m x 0.60 m. Het aanwezige bodemprofiel beperkte zich tot een lichte podzolizatie onder de grasbodem die doorliep in een vrij humeuze c-horizon. Van de tuinaanleg zoals die afgebeeld is op de iconografie is niets aangetroffen in de proefsleuven. De kans is reëel dat het merendeel van de oorspronkelijke aanleg verdwenen is bij de nivellatie van de achterzone. Dit zou de eenvoudige bodemvorming en de afwezigheid van de tuinelementen verklaren.

3. De vijver

De eerste proefsleuven van het onderzoek werden gegraven op de rand van de aanwezige voormalige vijver. De bestaande toestand wordt gedomineerd door een overdadige plantengroei en jonge bomen die weelderig tieren in de depressie van de vijverstructuur. De vijver is in de loop der tijd gebruikt als stortplaats voor organisch (en anorganisch) afval met de gevolgen vandien. Een algemene dichtslibbing is hier het gevolg van.

Bij het graven van de proefsleuf diende uiterst omzichtig te werk gegaan te worden om de wortelstructuur van de bomen niet te schenden. Uiteindelijk werd gekozen voor een sleuf die dadelijk aansluit bij de oude kloostertuin.

De sleuf werd getrokken haaks op de vijverrand en gaf duidelijk het oorspronkelijk profiel weer. Dit leerde de oorspronkelijke loop van de vijver. Duidelijk was dat reeds vroegere uitgravingen gebeurd waren, waarschijnlijk voor eerdere schoonmaakbeurten.

De oorspronkelijke loop wijkt dan ook niet veel af van de huidige vertrapping van de wand. Een duidelijk humeuze band loopt af naar beneden toe en komt dus overeen met het huidig verloop. De vulling van de vijver bestaat voornamelijk uit humeuze aanrijking en

ophoging die zich opgestapeld heeft op de vroeger reeds aangevoerd zavel die als onderbouw gediend moet hebben voor de ganse achterzone. Het was niet mogelijk om dieper te gaan.

Voor de toekomst vergt deze structuur geen verder archeologisch onderzoek. Wel wordt aangeraden de vijver op regelmatige basis te onderhouden om verdere ingroei van wortelstructuren in de vijverrand te voorkomen. Er zou zelfs geopteerd kunnen worden om de aanwezige bomen in de vijver te verwijderen voor dezelfde redenen. Op lange termijn dient hier gekozen te worden voor een behoud en totale openwerking van deze structuur en een totaalintegratie in de aanwezige groenzone.

Archeologisch proefonderzoek 2006

1. Inleiding

Door een tijdsgebrek in de campagne van 2004 werd aanvullend proefonderzoek gedaan in mei 2006. De vraagstelling betrof de aanwezigheid van de westvleugel en eventuele andere structuren aan de west- en noordzijde.

2. Werkwijze

De proefsleuven werden haaks op de buitenzijde van de noordvleugel getrokken. Centraal in deze vermoedelijke vleugel kon nog niet gewerkt worden door de aanwezigheid van de bewonerstuin.

De westzijde is in de loop van de laatste tien jaar sterk opgehoogd met extern materiaal. De toplaag bestond voornamelijk uit recent stortafval en puinafval. Dadelijk onder deze toplaag bevond zich het 19de eeuwse afbraakniveau van het klooster.

Op de westelijke zijde van het te sonderen terrein bedroeg deze vervuilde laag bijna 2 m. In de noordelijke en noordoostelijke kant van het terrein bevond het muurwerk zich tussen de 0,1 en 0,5 m onder het maaiveld.

3. Beschrijving proefsleuven

Noordelijk werden er 5 proefsleuven getrokken tot op een diepte van maximaal 1,5 m. In de eerste drie sleuven werd het muurwerk aangesneden vanaf 50 cm en werd het waargenomen tot op een diepte van 1,5 m. In de noordoostelijke sleuf bevond het muurwerk zich reeds 10 cm onder het oppervlak.

In de oostelijke sleuf zat het muurwerk onder de grootste stortlaag die tot 2 m bedroeg.

Conclusie en aanzet tot verder onderzoek

De resultaten van dit archeologisch proefonderzoek bevestigen de aanwezigheid van het Oratorianenklooster op de voornoemde locatie. De resten werden duidelijk aangetroffen en verkeren in goede staat.

Voor de toekomst lijkt het ons hier gepast een aantal aanbevelingen te doen.

De site verdient de nodige aandacht en waardering gezien de aansluiting met de volledige Basilleksite en de groene achterzone. Allen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het historisch belang dient hier nogmaals beklemtoond te worden en wordt extra versterkt door deze archeologische resultaten.